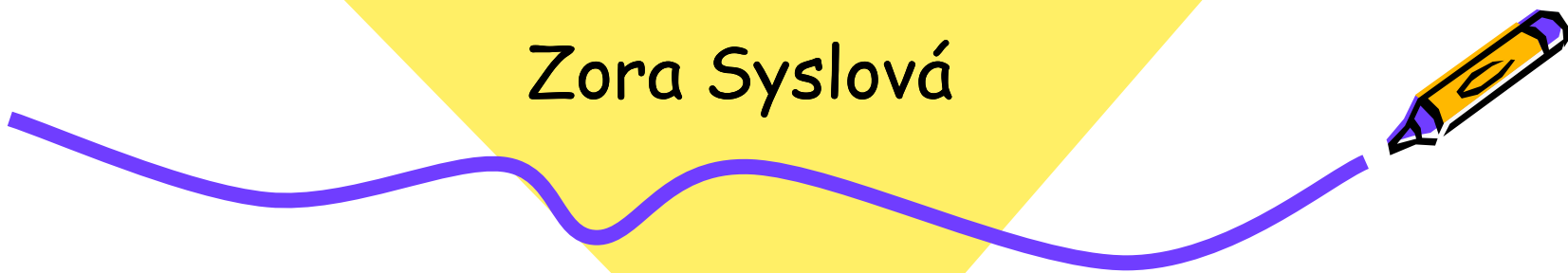

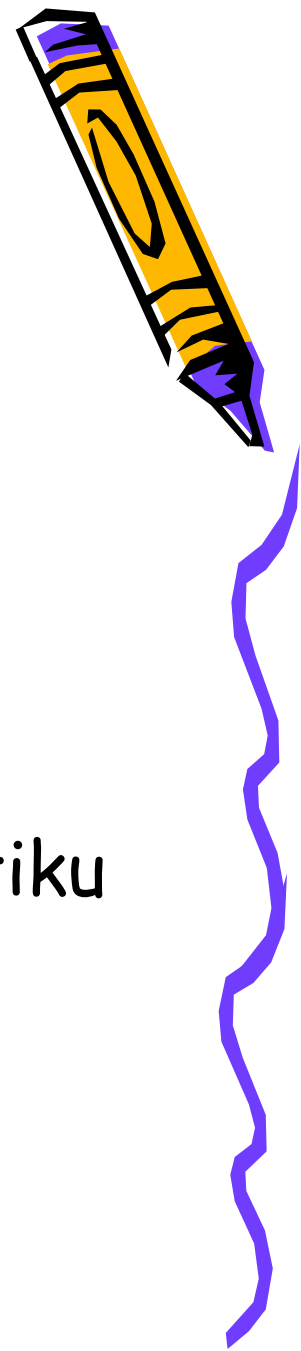
TEORIE A METODIKA HER

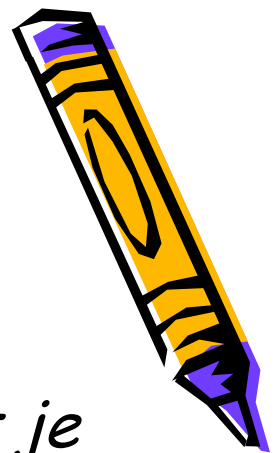
Zora Syslová

Obsah semináře:

1. Vymezení pojmu hra
2. Teorie hry
3. Význam a funkce hry
4. Zákonitosti hry
5. Charakteristické znaky hry
6. Využití hry pro pedagogickou diagnostiku
7. Hračka

3. Význam a funkce hry

Východiskem je definice pojmu činnost: „Činnost je psychická aktivita organismu jako celku, jejímž prostřednictvím jedinec uskutečňuje své interakce s objekty okolního prostředí. Vnitřní příčinou zahajování těchto interakcí jsou aktualizované potřeby jedince. V průběhu činnosti působí jedinec na objekty tak, aby je měnil ve shodě s požadavky, které vyplývají z jeho potřeb. Účinky činnosti se neomezují pouze na měnění objektů a uspokojování potřeb jedince, ale mohou vytvářet i postupné změny různých dispozičních struktur jeho osobnosti.“

(Severová 1982, s.15).

Hry a předmětný obsah činnosti

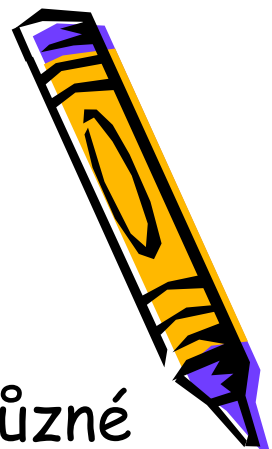
Hry zřejmě nemají specifický předmětný obsah. Hrou se může stát nejen manipulace s hračkami, ale s nejrůznějšími věcmi, se zvířaty, s jinými dětmi, dospělými apod. Jsou to činnosti, které děti provádějí, protože je to baví, protože je chtějí dělat. Severová upozorňuje na to, že ne všechny činnosti, které děti dělají spontánně, jsou hrami. Patří sem také spánek, jídlo, pití apod. Ty dělají pro uspokojení svých základních potřeb.

Různorodost her, která je příznačná pro dětský věk souvisí pravděpodobně s tím, že u většiny normálních zdravých dětí plní **funkci učení**.

S funkcí učení souvisí i to, že ve hrách dětem nejde jen o dosahování určitých vnějších výsledků, ale především o samotné provádění činnosti.

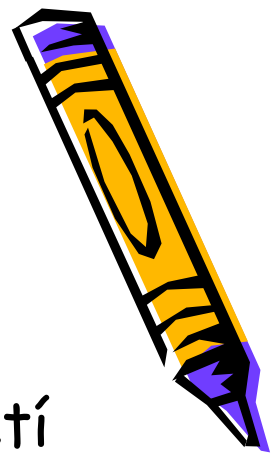

Hry a motivační obsah činnosti

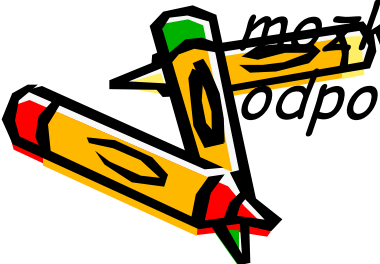

Hry mají různé motivy a podle nich pak hra plní různé funkce. Předpokládá se, že děti vyrůstající v klidném rodinném prostředí jsou ke hře motivovány specifickými potřebami učení a vývoje. Tyto hry mají formu bezprostředně **motivovaného učení** a mají v životě dětí mimořádný vývojový význam. Dalšími motivy her dětí i dospělých mohou být **společenské potřeby, odpočinku** apod. Hry dětí, které musejí čelit vážným životním situacím vyvolávajícím frustraci, bývají motivovány právě neuspokojenými potřebami a pak plní tyto hry **funkci jejich náhradního uspokojení**. Často pomáhají dětem při řešení vzniklých konfliktů. Předpokládá se, že tyto typy her se nepodílejí na rozvoji schopností dětí a přispívají k obnovení duševní rovnováhy dítěte.

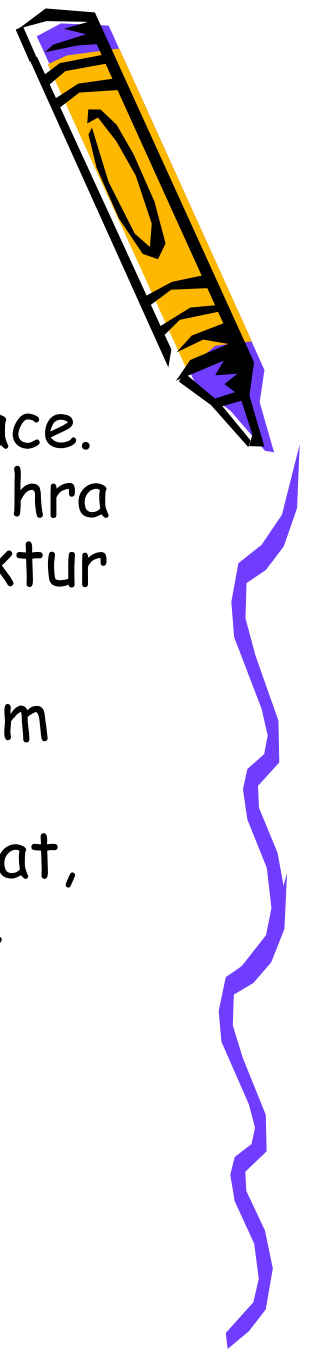

Matějček upozorňuje na blahodárny vliv hry u dětí se syndromem lehké mozkové dysfunkce. „Ukázalo se totiž, že mají-li tyto děti dost příležitosti k volnému pohybu a ke hře podle vlastního zájmu a volby, zlepšuje se jejich chování a stoupá jejich výkonnost. Nemají-li takovou příležitost, obtíže se stupňují. Nějakou delší soustavnou prací, např. učením, se jejich malá zásoba energie snadno vyčerpá - volná hra naopak znamená odpočinek pro jejich nervový systém, neboť se podle vlastní potřeby dítěte „zapínají“ a „vypínají“ jednotlivá mozková centra, a tak si zbylá část může zatím odpočinout v procesu útlumu.“

(Matějček 1978, str. 313)

Hra a formativní obsah činnosti

Formativní obsah hry souvisí se způsobem motivace. Podle ní můžeme odhadnout, do jaké míry se hra podílí na utváření různých dispozičních struktur osobnosti.

Obecně lze říci, že hra rozvíjí osobnost dítěte tím více, čím více odpovídá její obsah vlohám a dispozicím dítěte. Zároveň se dá předpokládat, že onen dispoziční předpoklad her ještě více děti ke hře motivuje.

Zjednodušeně by se dalo říci, že můžeme rozlišit hry motivované specifickými potřebami vývoje, které plní funkci učení a hry, které s učením nesouvisejí. Ty pak plní v životě dítěte jiné funkce, např. funkci relaxační či terapeutickou.

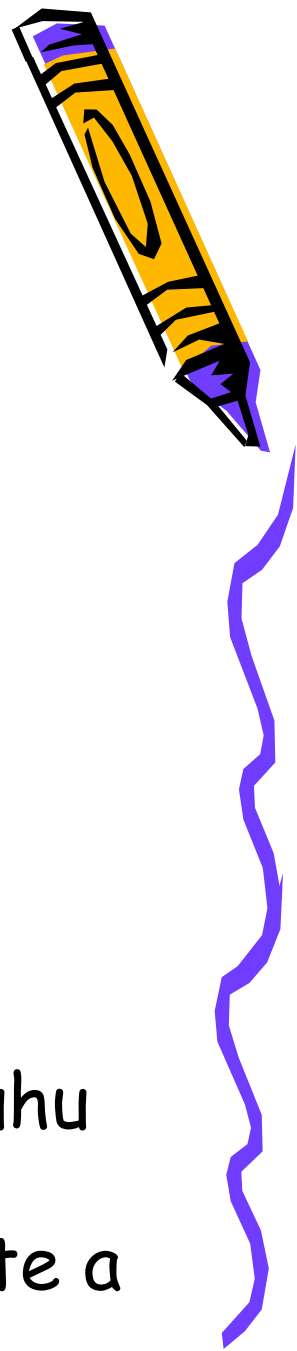

4. Zákonitosti hry

Hra podléhá ve vývoji jedince určitým zákonitostem a stejně jako psychické funkce, se podle určitých stadií vyvíjí.

Znalost těchto stadií usnadňuje sledování a rozbor dětské hry, která se svým obsahem, formou, trváním i sociálním zaměřením liší jednak podle věku a jednak podle individuálních zvláštností každého jednotlivého dítěte.

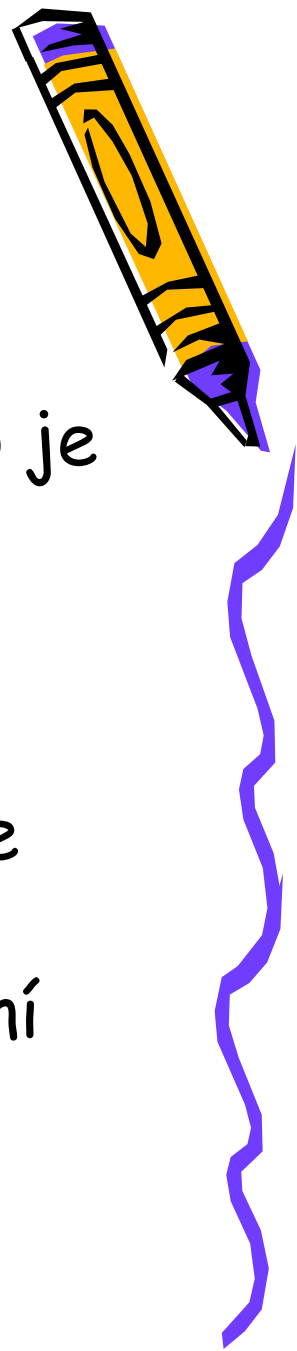

Mezi ukazatele stupně vývoje hry patří:

- Samostatnost
- Plánovitost
- Soustředěnost
- Zastoupení jednotlivých druhů her
- Obsahová náplň hry, její bohatost a tvořivost

Ranější nebo pozdější nástup určitého druhu nebo fáze hrové činnosti může být orientačním ukazatelem vyspělosti dítěte a odlišnost může signalizovat vývojové poruchy a zpoždění

K náhodné činnosti pro činnost samu, jako je tomu u batolat, přistupuje postupně v předškolním věku záměr, plán a cíl.

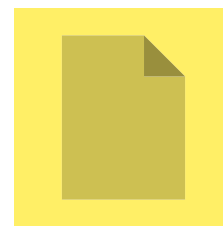
Rozšiřuje se obsah hry.

Podrobně se dělením her z hlediska vývoje dítěte a s tím spojeným typem činnosti zabývá Příhoda (1966). Jednodušší dělení uvádí Duplinský (1993).

Dělení her:

- Hry manipulační
- Konstruktivní
- Napodobivé
- Námětové
- Fantazijní
- Kombinační

Duplinský (1993)

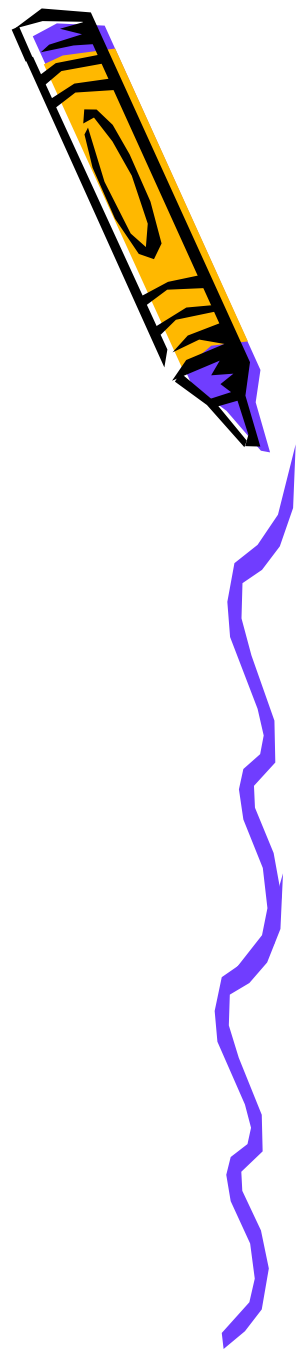
Vývoj sociálních rolí

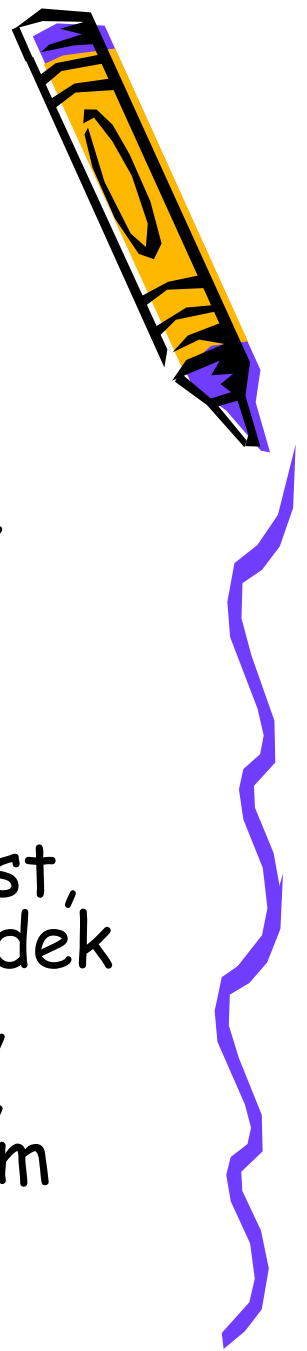
- monolog při paralelní hře batolat
- hra s dětským partnerem
- kolem třetího roku se objevuje tzv. hra společná - asociativní, kdy se děti podílejí na společných projektech, poskytují si materiál, pracují společně
- v předškolním období jsou již schopné hry kooperativní, rozdělují si role a každé dítě přispívá ke společnému projektu osobitým dílem, takže jde o organizovanou spolupráci
(Langmeier, Krejčířová, 1998)

5. Charakteristické znaky hry

- Spontánnost
- Zaujetí
- Radost
- Tvořivost
- Fantazie
- Opakování
- Přijetí role

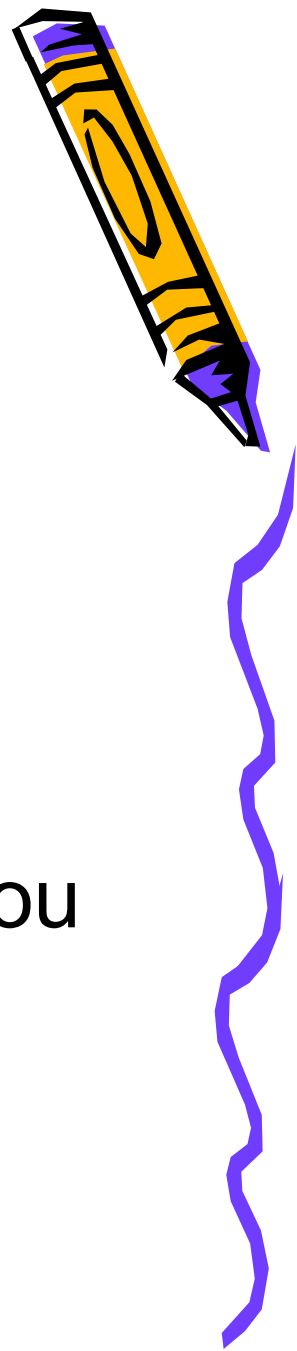

Příhoda (1966) uvádí tyto znaky hry:

- nezištnost, svoboda, spontánnost, přímé uspokojení potřeb a přání, okamžité uspokojení, stálý růst, náladovost, plynulost, uskutečňuje se pokusem a chybou, nahodilost, uskutečňuje se za účasti fantazie, symboličnost, ledajakost, děje se z dobré vůle, snadnost, prostředek k odpočinku, zotavivost, schematičnost, subjektivnost, nadbytečnost a marnost, význam její je oddělen od věcí, podnětem jejím je nadbytek síly, je sobě cílem i prostředkem.

SAMOSTATNÁ PRÁCE

Přečtěte si návrhy her a jejich cíle a rozhodněte:

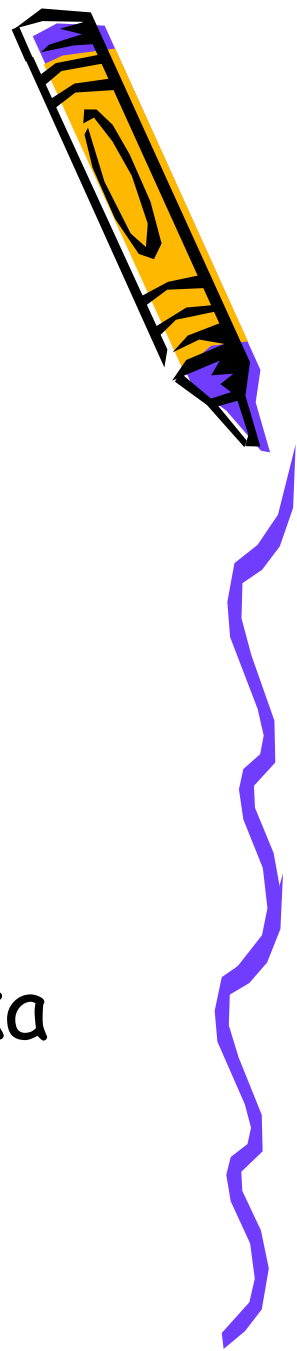
- zda naplňuje (přibližuje se k výše uvedeným znakům)
- zda lze k těmto cílům dojít i přirozenou cestou, popřípadě jak

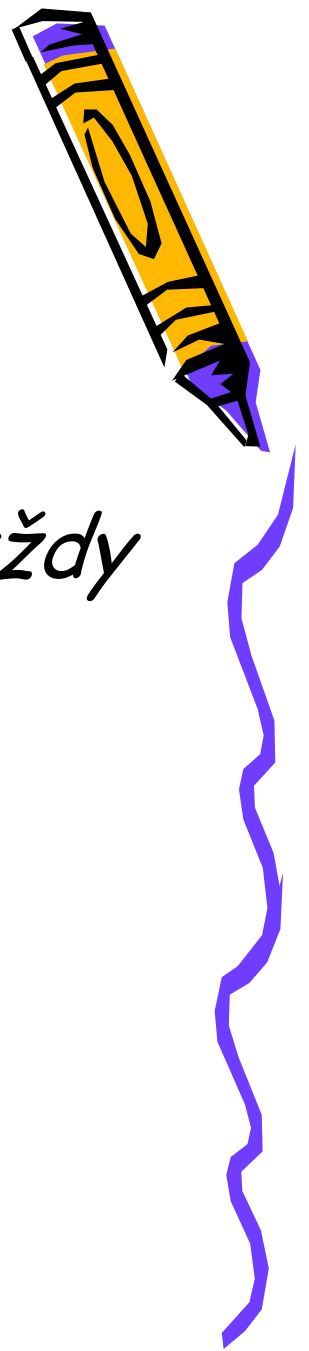

Z uvedeného vyplývá, že hra
v předškolním věku je činností
spontánní.

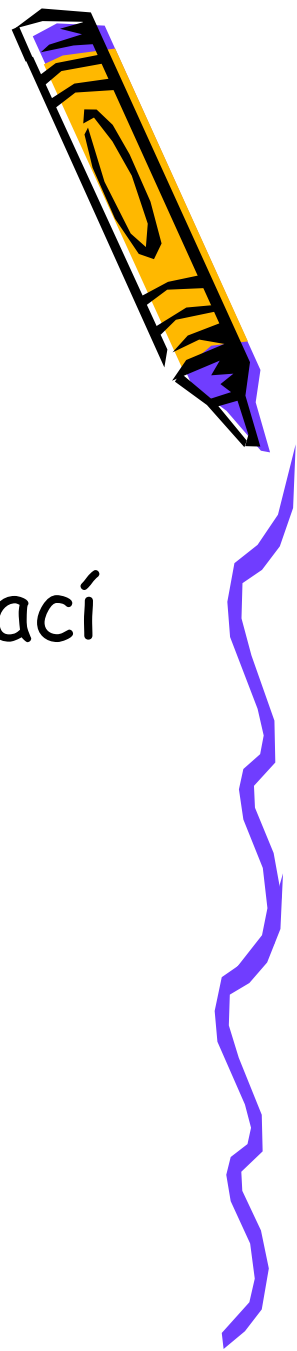
- „*projevující se samovolně, bez
vnějších popudů, vznikající
bez vědomého úsilí, daný vnitřní
zákonitostí*“ (Příruční slovník jazyka
českého 1948 - 1951, s.611)

- „*přirozený, bezprostřední, náhlý, bezděčný, předem neuvážený, ne vždy plně uvědomovaný*“ (Hartl 2004, s. 260)

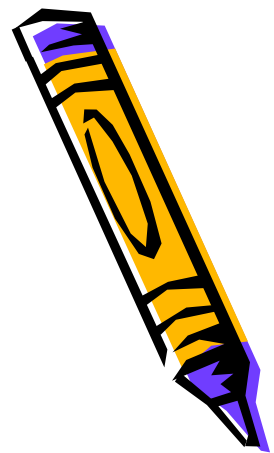

S pojmem hra jsou spojovány
přívlastky:

- tvořivá (Program výchovně vzdělávací práce pro jesle a mateřské školy 1984)
- volná (Caiatiová 1995)
- spontánní (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2005).

Na nepřesnosti s užíváním pojmu hra upozorňuje např. Langmeier, který preferuje tento termín právě v souvislosti s předškolním obdobím. Domnívá se, že u batolat a v dospělém věku je užívání tohoto pojmu „z vývojové psychologického hlediska snad až nepřijatelně rozšířen“ (Langmeier, Krejčířová 1998, s.97).

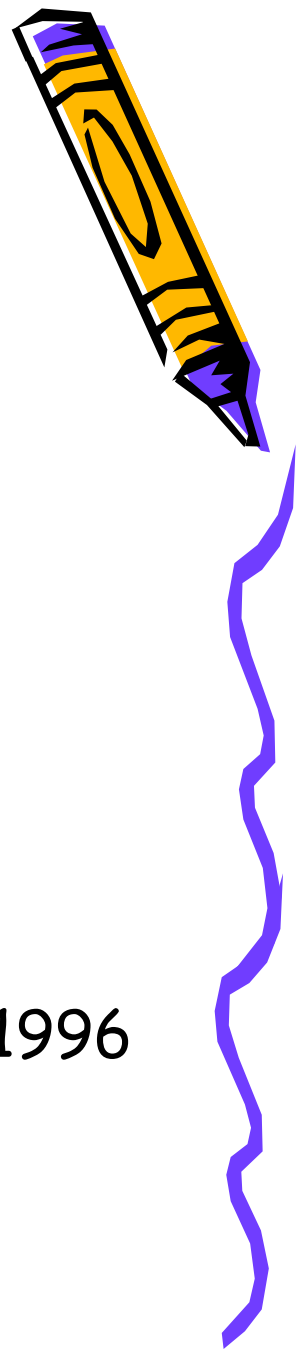
Mnozí autoři (Příhoda, 1966; Huizinga, 1971; Opravilová 1998) se shodují v tom, že „Hra na rozkaz přestává být hrou. Může být nanejvýš nařízenou reprodukcí hry.“

Ovlivňování her dospělým

- *Zasahování*
- *Doba*
- *Prostředí*

Brierley, 1996

Zasahování

Úspěšné zasahování má klíčový význam, má-li se hra plně rozvinout. Christian Schiller, ředitel obecné školy, jednou velmi příhodně o zasahování napsal: *„Vždycky říkám učitelům: Nechte děti na pokoji, dokud nepotřebují pomoc, ale pamatujte si, že až ta chvíle nastane, pravděpodobně nepřijdou a neřeknou vám to. Odhadnout tuto chvíli je základem umění, jak učit malé děti.“* (Brierly, 1996, s.74)

Předčasný zásah může narušit učení, neboť dítěti musí být dopřána možnost dělat tytéž věci stále znovu.

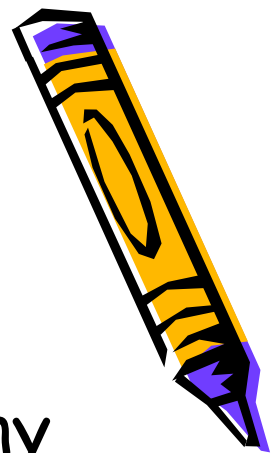

Doba

Pokud jde o čas, děti by neměly být honěny z jedné činnosti do jiné. Mohou se stát ukvapenými a roztěkanými.

Poskytnout dostatek času však neznamena ponechat děti samotné. K nezbytným podmínkám patří i zasahování a prostředí pobízející k explorativní činnosti.

Soustředěnost a touha uspět jsou důležitými složkami a hodnotami hry. Doba soustředění u dítěte může být u každého jiná.

Prostředí

Prostředí třídy by mělo motivovat k experimentování, představám a povídání. Učitelé těmto aktivitám nesmí bránit tím, že budou udržovat třídu přespříliš upravenou a uklizenou.

6. Využití hry pro pedagogickou diagnostiku

Poznání dítěte by mělo sloužit k jeho porozumění a adekvátnějšímu působení na ně - tzv. individuálnímu přístupu, což je přizpůsobení výchovného vlivu potřebám dítěte.

Nejlépe můžeme dítě poznat právě při spontánní hře, ve které se projevuje přirozeně a ze které můžeme vyčíst vývojovou úroveň, ve které se dítě nachází a zároveň schopnosti, kterými disponuje.

7. Hračka:

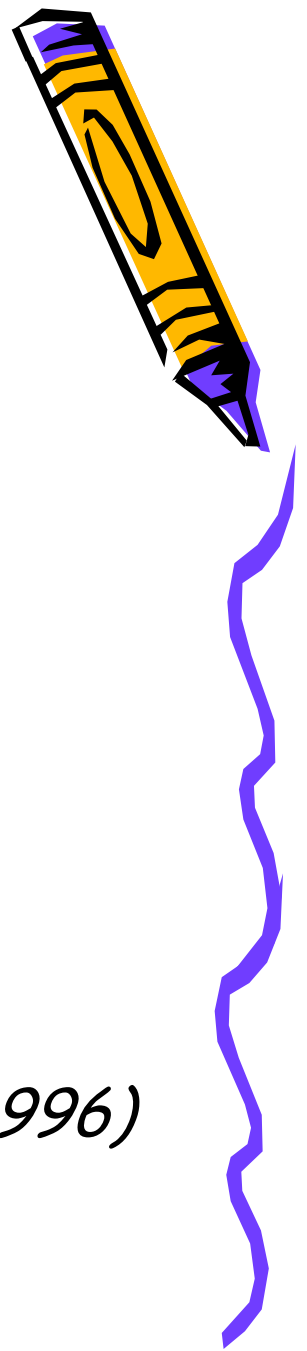

- je materiálem, který hru ovlivňuje a rozvíjí
- jsou předměty umožňující přenos zkušeností a informací společensko - kulturních struktur, které mohou být využívány při výchově a vzdělávání (Duplinský)
- může se stát pomocníkem při komunikaci mezi dítětem a dospělým
- vyplňuje prostor, když si dospělí nemohou s dítětem hrát

I když je hra velmi důležitá,
nemůžeme dítě nechat
napospas jen hračkám, jako
jediným prostředkům
formujícím jeho psychiku!

(Matějček, 1996)

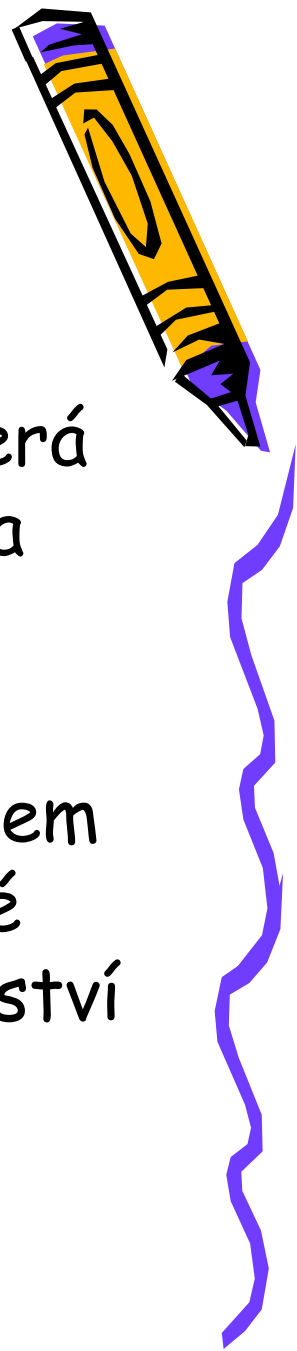

Hračka, stejně jako hra, provází lidskou společnost od vzniku dějin.

- archeologické vykopávky a pozdější literární památky
- J. Á. Komenský charakterizoval hry a hračky ve spise Svět v obrazech.
- výpovídá o zručnosti našich předků (jaký měli cit pro materiál a jeho zpracování, jaký měli vztah k přírodě a jaký byl jejich estetický smysl)

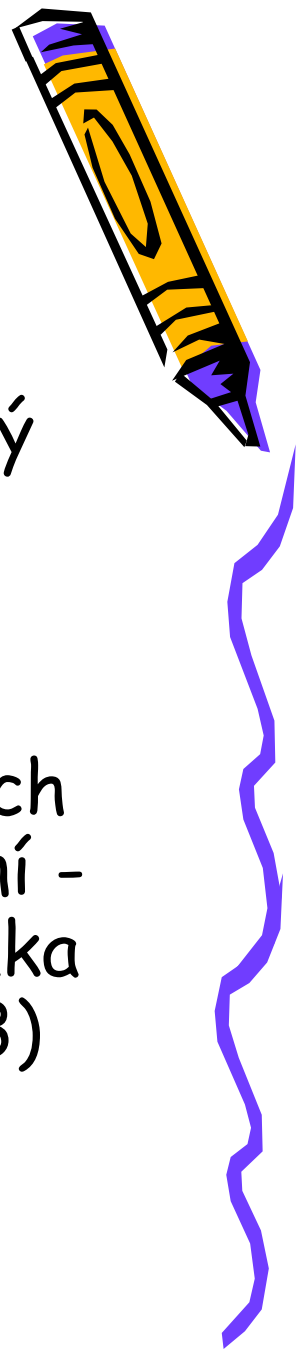

- ukazuje na vztah k dětství, který ta která kulturní epocha nebo společenská vrstva měla a jaké hodnoty s ním spojovala

Původně byly hračky vyráběny samotnými rodiči nebo příbuznými, kteří v nich dětem předkládali ke hře své vlastní zhmotnělé představy o světě, své zkušenosti z dětství i dalšího života.

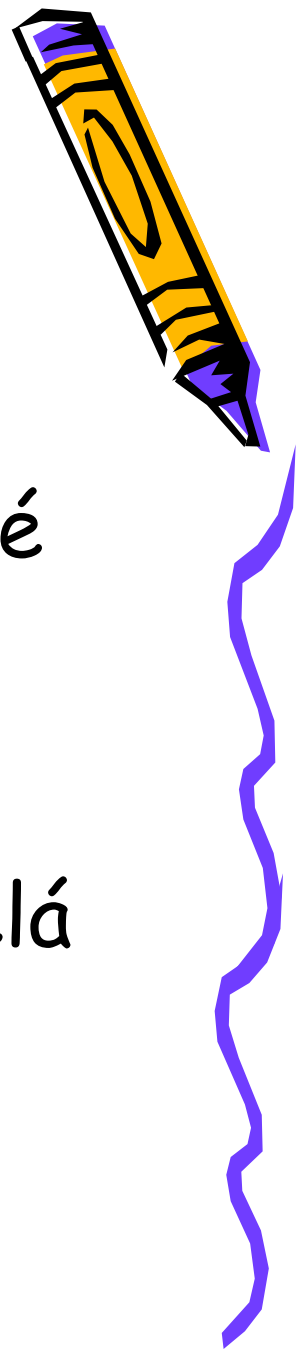

Vývoj do minulého století:

- základní inventář hraček téměř neměnný
- hračky se lišily především materiální a typovou kvalitou, která byla podmíněna sociálním prostředím
- hračky zpravidla plnily úlohu vzdělávacích prostředků (příprava na budoucí povolání - syn rytíře vlastnil více zbraní, syn sedláka více pracovního nářadí) (Duplinský, 1993)
- od minulého století se tato pracovní funkce hraček již tolik neuplatňuje

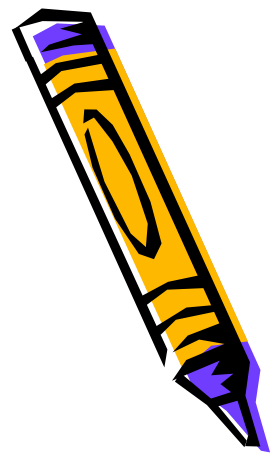

Další vývoj hračky:

- s rozvojem průmyslové výroby se staly hračky předmětem zájmu celé řady pracovníků - výtvarníků, technologů, lékařů, psychologů, pedagogů a ekonomů.
- do hodnocení hračky se promítá celá řada vlivů - společenských, kulturních, náboženských, ale i ekonomických a dalších (tyto vlivy často nesouvisí se vztahem dítěte a hračky)

„V současné době se v diskusi o požadavcích a nárocích kladených na funkci dětské hry a hračky někdy málo zdůrazňuje jejich výsostně volná herní, fantazijní a abreaktivní funkce, jejíž důležitý mentálně hygienický účel je nepochybný a z mnoha důvodů je nutno v něm spatřovat jedno z hlavních poslání hračky.“

(Duplinský 1993, str.6).

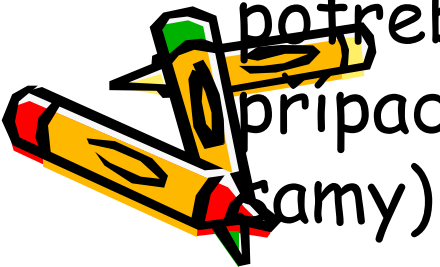

Současnost:

- ve světě se vyrábí víc než milion různých druhů hraček, které deklarují výchovnost a zaručený vliv na rozvoj psychických funkcí, motoriky nebo inteligence (zpravidla jde o konzumní zboží)
- častý hřích dospělých je, že dětem kupují to, co se líbí jim (nebo s čím by si sami chtěli hrát), přičemž neberou ohled na potřeby dítěte ani na jeho rozvoj (20% případů, kdy si děti mohly hračku vybrat samy)

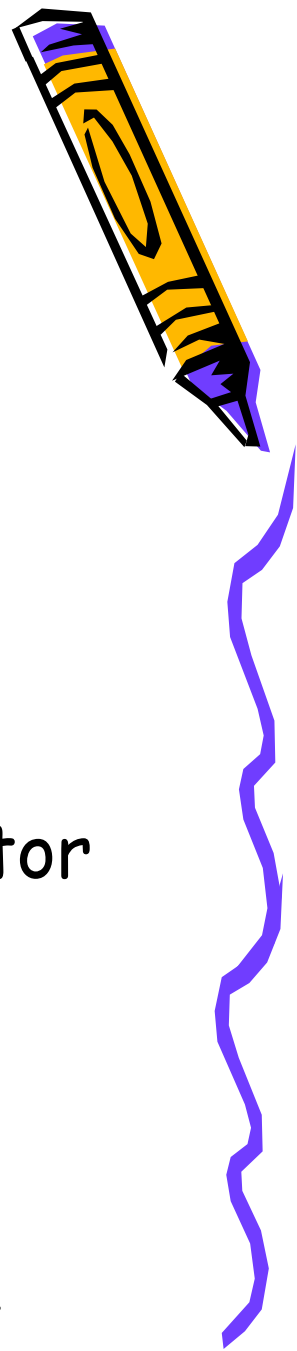

Oblíbenost hraček u dětí

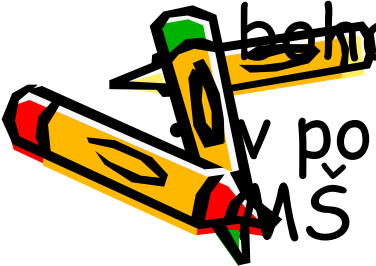
- hračky napodobující skutečnou věc - důvodem je nemožnost hrát si se skutečnými předměty, jakými jsou pračka, vypínač, žehlička atd. nebo představa, že se stávají dospělými (Millarová, 1978)
- pro děti je důležitá tvarová a barevná blízkost k reálnému vzoru

Česká tradice:

- hračky mají vysokou kulturní úroveň a dobrou tradici
- informační bulletin hračkářského oboru „Hračka“, (lednu 1966) seznamuje s úspěchy tohoto oboru u nás - výstavy v Paříži v letech 1955 a 1956 (prof. Viktor Fixl)
- oceňována je zejména jejich výchovná a výtvarná stránka i jejich námětová bohatost

• v porovnání s dalšími zeměmi jsou české MŠ mnohem vybavenější

Rizika spojená s množstvím hraček:

- **Deprivace** - malé množství, chudost, malá podnětnost
- **Supersaturace** - zahlcení velkým množstvím

Je důležité najít rovinu mezi těmito dvěma póly tak, aby se hračka stala ve hře přirozenou učební pomůckou, která umožňuje řešení úkolů nanečisto.

Obecně vzato by se měla vyznačovat
jednoduchostí, umožňovat napodobování
činnosti dospělých a nechávat prostor pro
dětskou fantazii.

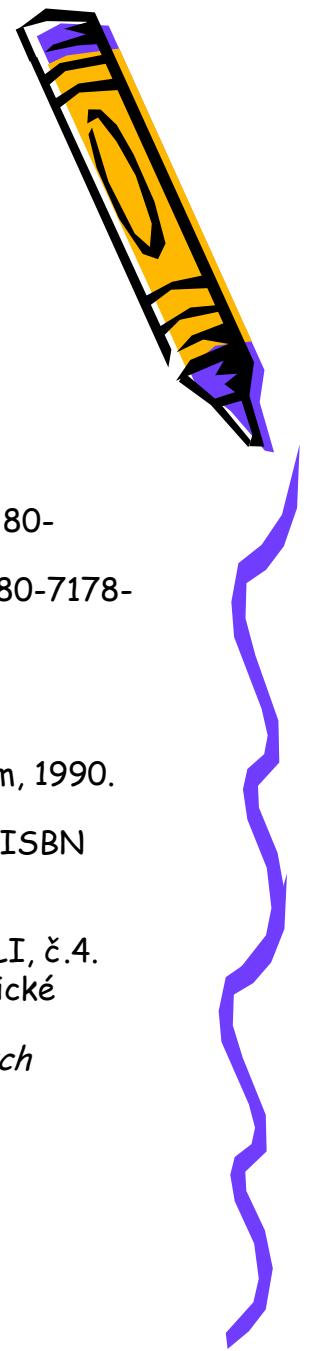

Každý rok v říjnu se pod záštitou
Asociace předškolní výchovy
organizuje soutěž „Správná hračka“.
(Praha, MŠ Sokolovská 182)

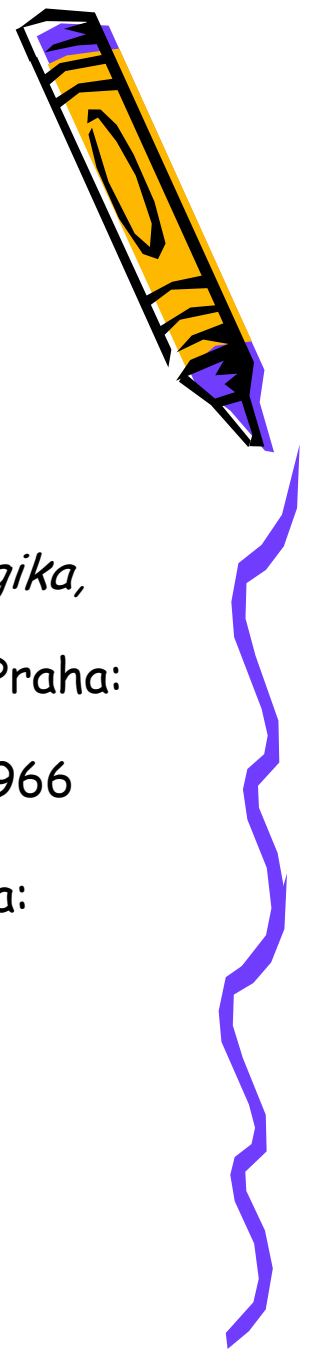
Kvalitu hraček zde posuzuje tým
odbornic z řad pedagogů i psychologů.

- BAKALÁŘ, E., KOPSKÝ, V. *I dospělí si mohou hrát*. Praha : Pressfoto ČTK, 1987.
- BRIERLEY, J. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-109-6
- BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-068-5
- CAIATIOVÁ, M., DELAČOVÁ, S., MULLEROVÁ, A. *Volná hra*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-011-1
- DVOŘÁKOVÁ, H. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-693-4
- DUPLINSKÝ, J. Dětská hra a psychologie. *Pedagogika*, 4/2001, s. 537 - 540.
- HUIZINGA, J. *Homo ludens*. Praha: Mladá fronta, 1971.
- MILLEROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha : Panorama, 1978.
- JIRÁSEK, J., VANČUROVÁ, V., HAVLÍNOVÁ, M. *Hrajeme si doopravdy*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0018-0
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X
- LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.
- MATĚJČEK, Z. Jaké hračky pro předškolní děti. *Předškolní výchova*, 1996/1997, ročník LI, č.4.
- MIŠURCOVÁ V., FIŠER J., FIXL V. *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
- NĚMEC, J. *Od prožívání k požitkářství. Výchovné funkce hry a její proměny v historických kon-cepčních pedagogiky*. Brno : Pai-do, 2002, 112 s. ISBN 80-7315-006-9.

- OPRAVILOVÁ E. *Dítě si hraje a poznává svět*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- OPRAVILOVÁ E,
- OPRAVILOVÁ, E. Úskalí didaktického využití hračky. *Pedagogika*, 4/2001, s.537 - 540.
- OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Zima v mateřské škole*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-268-8
- PŘÍHODA, V. *Problematika předškolní výchovy*. Praha: SPN, 1966
- SEVEROVÁ, M. *Hry v raném dětství*. Praha: Academia, 1982.
- SHAPIRO, L., E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-238-6
- UHLÍŘOVÁ, J. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha: UK, 2003. ISBN 80-7290-107-9
- ZAPLETAL, M. *Encyklopedie her*. Praha: Olympia, 1975.

